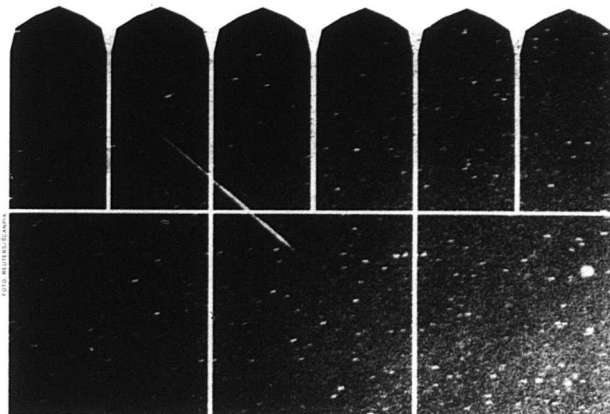

En eller flera gudar – därom tvista de lärde. Sant är att mycket bråk genom tiderna har uppstått på grund av den starka tron på en gud eller en härskare.

Sanningen, finns den där ute?

En gud – en livsfarlig tanke

Monoteismen, tron att det finns bara en enda sann gud, är en farlig idé. Den har utgjort en bördig grogrund för intolerans, grymhet och massmord.

"Sanningen är en och bara en, de som inte omfattar den har inte bara politiskt fel utan är också moraliskt besmittade."

GAMLA TESTAMENTETS HEBREER var de första att komma på denna riskabla tanke som sedan utvecklades i kristendomen och i islam. Därefter sekulariserades den, det vill säga tanken på en gud försvann och ersattes av andra belåten som till exempel folket, partiet eller revolutionen, som alla har haft samma totalitära anspråk som den ende guden.

Med övertygelsen om att Gud var en kom nästa steg att följa naturligt: alla andra gudar är falska och de som dyrkar dem måste med lock eller pock ledas in på den rätta vägen, den som leder till den ende guden.

DE SOM DYRKAR FEL GUD eller som inte iakttagit de rätta riterna hotar att smutas ned inte bara sig själva utan hela samhället – därmed lärar de både sig själva och sin omgivning den ende gudens vrede. Dessa avfallingar från den sanna läran är inte bara orena och besmittade utan också för sin omgivning farliga smittbärare.

Om denna attityds uppkomst och förvandlingar har Barrington Moore skrivit i boken *Moral Purity and Persecution in History*. Moore är sociolog och har

länge varit verksam vid Harvarduniversitetet, bland hans tidigare verk märks klassikern *Social Origins of Democracy and Dictatorship*.

Moore, som i dag är en gammal man, skriver i en upplysningstradition där han både härnar och klandrar de historiska gestalter som han utsätter för sin lärda granskning. I denna lilla bok har han valt att titta på tre olika epoker: världen så som den framställs i Gamla testamentet, religionskrigen i 1500-talets Frankrike och Franska revolutionen som snabbt utartade i urskilningslös terror. Han avslutar med att jämföra de monoteistiska religionerna med de stora asiatiska – hinduism, buddhism och konfucianism – en jämförelse som utfaller till monoteismens nackdel.

I DEN GAMMALTESTAMENTLIGA världen fanns det flera källor till moralisk nedsmutsning, bland annat avgudadyrkan och sexuella försyndelser. Om farosoter och missväxt drabbade, ja, då var det antagligen nå-

gon som hade dyrkat fel gud eller rätt gud men på fel sätt. Straffen stod sällan, tycker vi i alla fall i dag, i proportion till de begångna synderna. Profeten Jeremias var ständigt väldigt piggt på att nedkalla allmän förstörelse och slakt av dem som dyrkade avgudar och som därmed var moraliskt orena.

BARRINGTON MOORE GÅR RASKT fram genom historien – han hoppar över både det antika Grekland och islam – och hamnar snabbt i de franska religionskrigen där man slog ihjäl varandra eftersom man inte kunde komma överens om huruvida Kristi lekamen verkligen var närvarande i nattvardsbrödet eller om närvaron bara var symbolisk. Som var och en lätt förstår kunde inte människor med olika åsikter i denna fråga leva fredligt tillsammans i samma samhälle. Också under denna epok hade tanken på moralisk renhet starka sexuella övertoner – att vara ren och vara kysk blev ibland nästan samma sak. Denna besatthet av det sexuella försvaret under Franska revolutionen, vilken Moore sagnar bokens längsta och bästa kapitel.

Först var alla revolutionärer rena i jämförelse med de sjakiga försvararna av *l'ancien régime*, senare var

bara vissa revolutionärer rena, de som visade störst revolutionärt nit. I den revolutionära miljön kom politiska åsiktskillnader snabbt att förvandlas till moraliska skillnader. Robespierre var inte sen att jämföra sina politiska motståndare med spetslesbesmittade utbölingar från vilka samhällskroppen måste renas med giljotinen som främsta vapen.

Linjerna från Robespierre och hans terror till Stalins och Maos är inte svåra att dra. Alla har de övertagigt monoteismens intoleranta logik – sanningen är en och bara en, de som inte omfattar den har inte bara politiskt fel utan är också moraliskt besmittade, och smittan kan sprida sig snabbt om man inte vidtar drastiska åtgärder. Brutala och grymma handlingar blir inte bara tillåtna utan nödvändiga. Det värsta med denna logik, anser Moore, är att den ger moralisk legitimitet åt den mest bestialiska grymhet.

FÅ RELIGIONER LÄGGER större vikt vid rituell renhet än hinduismen, ändå var den länge mer tolerant än kristendomen och islam. Orsakerna därtill är säkerligen flera men en är att den saknar ett litet antal dogmer som alla måste omfatta. Den är visserligen

ojämlik med sitt kastväsen, men detta är så snällrikt konstruerat att alla kaster tror att det finns åtminstone en kast som står lägre än vad de själva gör. Ett sådant samhälle, skriver Moore i sin ytterst kortfattade genomgång av den oerhört komplicerade hinduismen, kan uppnå en viss stabilitet eftersom alla kände sig överlägsna någon. Detta tillstånd har emellertid inte varat. Moores hypotes är att hinduerna lärde sig intolerans av de muslimska erövrarna. Inte heller buddhismen eller konfucianismen har utvecklat några lärar eller sedvanor som har gjort det fritt fram att behandla oliktankande som orena inslag i samhället som man hade både rätt och skyldighet att utplåna.

Barrington Moores bok har en desillusionerad och ibland lite melankolisk grundton, ett slags förundrad besvikelse över att världen är så full av dårskap och intolerans. Den är skriven i en tradition som har sina anor i den europeiska upplysningen. Voltaire skulle ha gillat *Moral Purity and Persecution in History*. Dess författare står på samma barrikader som författaren till *Traktat om toleransen*.